שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן א)אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות ב) ג)על ישראל תשעה חדשים שנאמר [1]לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר ד)[רבה] ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבא) ה)[לרבה] מאי טעמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר [ליה] שמא יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי ו)דר' יעקב בר אידי רמי כתיב [2]הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב [3]ויירא יעקב מאד וייצר לו שהיה מתירא שמא ז)יגרום החטא כדתניא [4]עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב [5]כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא ואראך דוגמתו בעולם הזה בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב [6]שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי ח)מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר [7]עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר [8]יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר [9]אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר [10]כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר [11]אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר [12]והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר [13]ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב [14]ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב [15]הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה

והיינו

שאין סוס מדי אוכל בו תבן. שמוציאין האורוות חוץ לקרקע ועושין מהן אבוסים במלחמת גוג ומגוג: **שאין כל דקל וכו'.** כלומר עתידין פרס ומדי לבא על בבל וללכדה ונתמלאה כל ארץ בבל חיילות פרסיים וסוסיהם ומשם באים לא"י ולוכדים אותה: **עד שתפשוט מלכות) על ישראל ט' חדשים שנאמר לכן יתנם לישראל עד עת יולדה ילדה.** היינו ט' חדשים כדמתרגמינן בכן יתמסרון כעידן דילדתא למילד וכתיב (מיכה ה) ועמד ורעה בעוז ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן ויתיבון מביני גלוותהון: **על בני ישראל.** היינו כל העולם שישראל מפוזרים בו: **ייתי.** משיח ולא אחמיניה: **בטולא דכופיתא דחמריה.** בכל הרעי של חמורו כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו: **כופיתא.** רעי כמו רמא כופתא וסכר ירדנא בבבא בתרא (ד' עג:): **מאי טעמא.** אמר לא אחמיניה: **חבלו של משיח.** גורלו ולקמן בעי מאי היא. ל"א חבלו פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: **לעשות להם נס.** לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: **כביאה שניה.** בימי עזרא כביאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: **מאי טעמא.** איזו צרה באה בארץ בימיו שאתה אומר לא אחמיניה: **סנטר.** מפרש בב"ב (דף סח.) בר מחוזנייתא שיודע מיצרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ואילך של פלוני ובידו לרבות לאחד ולמעט לאחר וכשפוגעו אותו סנטר רוצה למדוד שדותיו לקצר מיצרי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי: **גבאי.** גובה מס המלך: **מי שכל הגבורה שלו.** הקב"ה מצטער בעצמו כיולדה ואומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך אאביד אלו מפני אלו: **פמליא של מעלה ושל מטה.** מלאכים וישראל: **אפילו הגרים** לא גרסינן: **רהיט ונפיל תורא ואזיל ושדי סוסיא באורייה.** כשרץ השור ונפל מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ביותר וכשמתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לעובדי כוכבים וכשחוזרים ישראל בתשובה וגואלין קשה לו לאבד עובדי כוכבים מפני ישראל: **אורייה.** כמו (מלכים א ה) ארוות סוסים: **דאכלי שני משיח.** שובע שיהיה באותן הימים לישראל יהיה: **אלא חילק ובילק אכלי להו.** כך היו רגילין לומר כאדם שאומר וכי שדים ושדות יאכלוהו. ובמסכת חולין (דף יט.) לא חילק ידענא ולא בילק ידענא ולי נראה דמשמעות לשון חילק ובילק לשון חורבה כמו בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ואמרינן בחולין (שם) לא חילק דרבנן דמצריכין לחלק הסימן שמצריכין לחלק כל הטבעת ולשייר על פני כולו ולא בילק לרבי יוסי שמכשיר הסימן שחותך קצת בתוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ונראה למורי דאין לו משמעות לא הכא ולא התם. ל"א חילק ובילק ב' דייני סדום שהיו שמותיהן כך: **אין משיח לישראל.** שחזקיה היה משיח ועליו נאמרו כל הנבואות אצמיח קרן לבית ישראל ועמד ורעה בעוז ה' י): **אלא לדוד.** בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: **למשה.** בשביל משה שהיה עתיד לקבל את התורה: **מה שמו.** של משיח: **ינון שמו.** כמו ינאי. כל אחד היה דורש אחר שמו: **לפני שמש.** עד שלא נברא היה שמו ינון והיינו אחד ט)מז' דברים שעלו במחשבה ליבראות: **ולא אתן לכם חנינה.** עדיין לא יבא משיח: **מנחם.** בן חזקיה: **חיוורא דבי רבי.** מצורע של בית רבי: **אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש.** אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה.) ואם היה מאותן שמתו כבר היה דניאל איש חמודות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה והאי כגון לאו דווקא. ל"א כגון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמא הוא למתים היינו כגון דניאל איש חמודות: **דוד אחר.** שעתיד למלוך עליהם: **אקים הקים לא נאמר אלא אקים: כגון קיסר ופלגי קיסר.** מלך ושני לו כך דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך: **עטלף.** קלב"א שורי"ץ בלע"ז ואין לה עינים: **שאורה שלי הוא.** שיש לי עינים לראות ונמצאתי נהנית בה כך ישראל מצפין לגאולה שיום ה' יהיה להם אור אבל העובדי כוכבים למה מקוים אותו הרי הוא להם חשך ולא אור:

ה"ג

תורה אור

1. לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה וְיֶתֶר אֶחָיו יְשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מיכה ה ב
2. וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ: בראשית כח טו
3. וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: בראשית לב ח
4. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: שמות טו טז
5. כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֲרִי וּפְגָעוֹ הַדֹּב וּבָא הַבַּיִת וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשָׁכוֹ הַנָּחָשׁ: עמוס ה יט
6. שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר מַדּוּעַ רָאִיתִי כָל גֶּבֶר יָדָיו עַל חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהֶפְכוּ כָל פָּנִים לְיֵרָקוֹן: ירמיהו ל ו
7. לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: בראשית מט י
8. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ: תהלים עב יז
9. וְהֵטַלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם וַעֲבַדְתֶּם שָׁם אֶת אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם וָלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה: ירמיהו טז יג
10. עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב: איכה א טז
11. אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה: ישעיהו נג ד
12. וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם יְיָ: ירמיהו ל כא
13. וְעָבְדוּ אֵת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם: ירמיהו ל ט
14. וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: יחזקאל לז כה
15. הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם יְיָ לָמָּה זֶּה לָכֶם יוֹם יְיָ הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר: עמוס ה יח

מסורת הש"ס

א) [יומא י. ע"ש], ב) [ובכ"י: מלכות הרשעה], ג) [שם איתא בכל העולם כולו וכן הוא גירס' תוס' בע"ז ב: ד"ה משכא וכו'], ד) [ג"ש], ה) [עי' תוס' ד"ה רבה ותוס' יבמות קה. ד"ה רבא], ו) ברכות ד., ז) ג"ז ברכות ד. סוטה לו., ח) [לקמן צט. ועי"ש פירש"י ד"ה אין להם], ט) בכ"א נוסף: הרשעה, י) [מיכה ה], כ) [פסחים נד. נדרים לט:].

◆

לעזי רש"י

קלב"א שורי"ץ. עטלף.

◆

מוסף רש"י

שמא יגרום החטא. שמא אחר הבטחה חטאתי, וכדתניא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת (ברכות ד.). **ביאה ראשונה.** שבאו לארץ בימי יהושע (שם). **ביאה שניה.** כשעלו מגלות בבל בימי עזרא (שם). **לעשות להם נס.** לבוא ביד רמה (שם) לעלות בזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות (סוטה לו.). **שגרם החטא.** חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות, כדכתיב (עזרא א) מי בכם מכל עמו (שם) ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון (ברכות ד.). **אין משיח לישראל.** אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו (לקמן צט.).